

ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA PRZESTĘPSTWO PROWADZENIA POJAZDU MECHANICZNEGO W STANIE NIETRZEŻWOŚCI LUB POD WPŁYWEM ŚRODKA ODURZAJĄCEGO (ART. 178A K.K.)

JAKUB DOWGIAŁŁO*

Streszczenie

Poniższy artykuł stanowi analizę modelu odpowiedzialności karnej za przestępstwo polegające na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Celem opracowania jest scharakteryzowanie ustawowych znamion przestępstwa w typie podstawowym (art. 178a § 1 k.k.) oraz kwalifikowanym (art. 178a § 4 k.k.) oraz przedstawienie zagrożenia karą, środkiem karnym i środkami kompensacyjnymi. Szczególną uwagę poświęcono wpływowi alkoholu na sprawność i zdolności psychomotoryczne osoby prowadzącej pojazd mechaniczny. W opracowaniu przedstawiono skalę zjawiska w Polsce i omówiono skuteczność represji karnej wobec sprawców tych przestępstw.

Słowa kluczowe: przestępstwo, prowadzenie pojazdu, pojazd mechaniczny, stan nietrzeźwości, środek odurzający, zdolności psychomotoryczne

LIABILITY FOR THE CRIME OF DRIVING A MOTOR VEHICLE IN THE STATE OF INTOXICATION OR UNDER THE INFLUENCE OF DRUGS (ARTICLE 178A CC)

Abstract

The following article is an analysis of the model of criminal liability for the crime of driving a motor vehicle in the state of intoxication or under the influence of drugs. The aim of the study is to characterize the statutory features of the crime in the basic type (Article 178a § 1 CC) and the aggravated type (Article 178a § 4 CC) and to present the threat of punishment, penal measure and compensatory measures. Particular attention was paid to the effects of alcohol on the efficiency and psychomotor skills of a person driving a motor vehicle. The study

* Student IV roku prawa, Wydział Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego (Polska); e-mail: jakubdowgiallo1@gmail.com, ORCID 0009-0005-5988-209X.

presents the scale of the phenomenon in Poland and discusses the effectiveness of criminal repression against perpetrators of these crimes.

Keywords: offense, driving, vehicle, state of intoxication, narcotic drug, psychomotor skills

1. WSTĘP

Prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego może bezpośrednio wiązać się z szeregiem negatywnych następstw zarówno dla osoby prowadzącej, jak i osób postronnych. Zaburzenia zdolności psychomotorycznych, brak możliwości bieżącej oceny sytuacji na drodze, nieprawidłowe postrzeganie odległości od przeszkód lub obniżona koncentracja to tylko krótkie wyliczenie spośród wielu czynników prowadzących do zwiększenia stanu niebezpieczeństwa w ruchu. Zaburzenia zdolności oceny i podejmowania prawidłowych decyzji u osoby prowadzącej pojazd mechaniczny mogą skutkować wystąpieniem dalszych skutków w postaci zagrożenia bezpieczeństwa w ruchu drogowym (art. 86 k.w.), spowodowania wypadku w ruchu drogowym (art. 177, art. 355 k.k.), spowodowania bezpośredniego niebezpieczeństwa katastrofy w ruchu drogowym (art. 174 k.k.) lub spowodowania katastrofy w ruchu drogowym (art. 173 k.k.).

1.1. KSZTAŁTOWANIE SIĘ ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA PROWADZENIE POJAZDU MECHANICZNEGO W STANIE NIETRZEŻWOŚCI

Ustawa z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu¹ została wprowadzona do polskiego systemu aktów prawnych w celu „skuteczniejszego zwalczania alkoholizmu, wpływającego szkodliwie na zdrowie, pracę, życie rodzinne i dobrobyt ludności oraz powodującego wzrost przestępczości”². Zgodnie z założeniami penalizowała ona czyn prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości w art. 28, który przewidywał za wypełnienie znamion czynu zabronionego karę aresztu do lat 2, karę grzywny do 5 tys. zł lub obie kary jednocześnie. Prowadzenie innego pojazdu w stanie nietrzeźwości wiązało się z karą aresztu do roku lub karą grzywny do 5 tys. zł. Przepisy te zostały jednak uchylone przez ustawę z dnia 20 maja 1971 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks wykroczeń³, w związku z czym ta materia znalazła się pod regulacją przepisów nowego kodeksu wykroczeń⁴ uchwalonego tego samego dnia, a czyn prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości stał się wykroczeniem stypizowanym w art. 87 k.w. Sankcje dotyczące prowadzenia pojazdów zawarte w kodeksie wykroczeń były znacznie niższe niż w uchylonej ustawie o zwalczaniu alkoholizmu i kilkakrotnie uległy modyfikacjom. Zgodnie z pierwotnym brzmieniem art. 87 k.w. sprawca wykroczenia

¹ Ustawa z dnia 10 grudnia 1959 r. o zwalczaniu alkoholizmu (Dz.U. z 1959 r. Nr 69, poz. 434 z późn. zm.).

² Ibidem.

³ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 1971 r. Nr 12, poz. 115 z późn. zm.).

⁴ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2023 r. poz. 2119).

znajdujący się w stanie wskazującym na użycie alkoholu lub podobnie działającego środka, prowadzący pojazd mechaniczny, służący do komunikacji lądowej, wodnej lub powietrznej, podlegał karze aresztu lub grzywny. Wymiar grzywny grożącej sprawcom tego wykroczenia uległ zmianie w 1985 r., przez co nie mogła ona być niższa niż 10 tys. zł⁵, natomiast w 1998 r. kwota ta uległa zmniejszeniu do 50 zł⁶, co miało związek z denominacją złotego w 1995 r. Uchwalenie 6 czerwca 1997 r. nowego kodeksu karnego nie przyniosło żadnej zmiany w tej kwestii, a rosnący stopień zmotoryzowania obywateli Polski bezpośrednio przekładał się na większą liczbę wypadków spowodowanych przez kierowców znajdujących się w stanie nietrzeźwości.

Tabela 1. Liczba samochodów osobowych przypadających na 1 tys. mieszkańców w latach 1995–2002, Polska⁷

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Liczba samochodów	196	210	223	232	243	261	275	288

Obowiązujący wówczas stan prawny, a zwłaszcza sankcje karne, nie był wystarczający, aby zatrzymać rosnący odsetek wypadków z udziałem nietrzeźwych kierowców, w związku z tym czyn prowadzenia pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego został stypizowany jako przestępstwo i wprowadzony przez ustawę z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny⁸. Zgodnie z treścią tego aktu prawnego wprowadzone zmiany weszły w życie 15 grudnia 2000 r. Nowy art. 178a k.k. przewidywał sankcję karną w postaci grzywny, kary ograniczenia wolności lub kary pozbawienia wolności za prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, a także w § 2 tego przepisu za prowadzenie pojazdu innego niż mechaniczny w tym samym stanie na drodze publicznej lub w strefie zamieszkania. Przepis ten uległ z czasem pewnym modyfikacjom. W § 2 rozszerzono miejsce popełnienia przestępstwa o strefę ruchu, czyli obszar obejmujący co najmniej jedną drogę wewnętrzną, na który wjazdy i wyjazdy oznaczone są odpowiednimi znakami drogowymi⁹. Ustawodawca w § 3 dał możliwość orzeczenia przez sąd fakultatywnego środka karnego w postaci podania wyroku do publicznej wiadomości. Z biegiem czasu ustawodawca

⁵ Ustawa z dnia 10 maja 1985 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego i prawa o wykroczeniach (Dz.U. Nr 23, poz. 100).

⁶ Ustawa z dnia 28 sierpnia 1998 r. o zmianie ustawy – Kodeks wykroczeń, ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, ustawy o ustroju kolegiów do spraw wykroczeń, ustawy – Kodeks pracy i niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 113, poz. 717 z późn. zm.).

⁷ Tabela 1. Liczba samochodów osobowych przypadających na 1 tys. mieszkańców w latach 1995–2002, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ. <https://w3.unece.org/PXWeb/en>

⁸ Ustawa z dnia 14 kwietnia 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz.U. z 2000 r. Nr 48, poz. 548).

⁹ Art. 2 pkt. 16a Ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1251).

zdecydował się na uchylenie § 3 w 2005 r.¹⁰ Z kolei uchylenie § 2 w 2013 r.¹¹ stanowiło przykład kontrawencjonalizacji, czyli zjawiska częściowej depenalizacji czynu, polegającej na przeniesieniu go z kategorii przestępstw do kategorii wykroczeń – czyn polegający na prowadzeniu pojazdu innego niż mechaniczny, znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem podobnie działającego środka, na drodze publicznej, w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu jest penalizowany obecnie przez art. 87 k.w. ustawą z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy Prawo ochrony środowiska¹², która weszła w życie z dniem 1 lipca 2010 r. Artykuł 178a został poszerzony o typ kwalifikowany (§ 4), przewidujący zaostrzoną odpowiedzialność za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego przez sprawcę, który był wcześniej prawomocnie skazany za czyn z art. 178a § 1 k.k. albo za przestępstwo określone w art. 173, art. 174, art. 177 lub art. 355 § 2 k.k. popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub dopuścił się czynu określonego w § 1 w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Wprowadzenie przez ustawodawcę do obrotu prawnego art. 178a k.k. § 4 miało na celu zaostrzenie karalności za recydywę w zakresie przestępstw komunikacyjnych. Zaostrzenie wymiaru kary za powrót do przestępstwa poprzez wprowadzenie do obrotu nowego przepisu prawnego jest wyrazem braku akceptacji dla recydywy ze strony nie tylko społeczeństwa, lecz także państwa. Ustawą z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw¹³, która weszła w życie z dniem 1 października 2023 r., dokonano zaostrzenia sankcji karnej w art. 178a § 1, które polegało na likwidacji możliwości orzeczenia grzywny oraz kary ograniczenia wolności, przy jednoczesnym podwyższeniu ustawowego zagrożenia karą pozbawienia wolności do lat 3, a nie tak jak obowiązywało to do tej pory – do lat 2. Kolejną wprowadzoną przez tę ustawę zmianą w art. 178a jest dodanie § 5, który reguluje możliwość orzeczenia środka karnego w postaci przepadku, jednak przepis ten wszedł w życie z dniem 14 marca 2024 r.

1.2. PRZEDMIOT OCHRONY

Artykuł 178a k.k. za swój przedmiot ochrony uznaje przede wszystkim bezpieczeństwo w komunikacji, zdrowie i życie człowieka, a także mienie¹⁴. Ustawodawca umieścił ten przepis w rozdziale XXI k.k., w którym znajdują się wszystkie normy

¹⁰ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. Nr 163, poz. 1363 z późn. zm.).

¹¹ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247 z późn. zm.).

¹² Ustawa z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2010 r. Nr 40, poz. 227 z późn. zm.).

¹³ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600 z późn. zm.).

¹⁴ A. Grześkowiak w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2024, teza 1 do art. 178a.

penalizujące przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Kwestia przedmiotu chronionego przez daną regulację prawną budzi pewne rozbieżności wśród przedstawicieli doktryny. Zdaniem R. Zawłockiego dobrem chronionym w tym przypadku jest wyłącznie bezpieczeństwo w komunikacji, zaś zdrowie, mienie i życie nie mogą być brane pod uwagę nawet jako uboczne dobra chronione¹⁵. Odmienne trafny pogląd prezentuje R.A. Stefański, którego zdaniem nie jest wystarczająco uzasadnione zawężanie kategorii dóbr chronionych przez ten przepis tylko do bezpieczeństwa w komunikacji¹⁶. Stosunkowo zgodne jest stanowisko obydwu autorów dotyczące tego, że dobro wymiaru sprawiedliwości jest ubocznym dobrem chronionym przez § 4 tego przepisu. Przestępstwo z art. 178a k.k. jest zgodnie uznawane przez przedstawicieli doktryny i orzecznictwa za przestępstwo abstrakcyjnego narażenia na niebezpieczeństwo, ponieważ do jego popełnienia wystarczające jest potencjalne narażenie na niebezpieczeństwo. Do realizacji znamion tego czynu nie jest wymagane wystąpienie jakiegokolwiek skutku. Stanowisko to potwierdza przykładowo uchwała SN z dnia 24 lutego 2023 r.¹⁷, zaznaczając w uzasadnieniu prawnym, że samo potencjalne, abstrakcyjne naruszenie bezpieczeństwa komunikacji jest wystarczające do realizacji znamion czynu przestępnego.

1.3. CZYNNOŚĆ SPRAWCZA

Czyn polegający na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego jest przestępstwem formalnym, w związku z czym nie wymaga on wystąpienia konkretnego skutku do pociągnięcia jego sprawcy do odpowiedzialności¹⁸. Prowadzenie pojazdu mechanicznego składa się z wielu czynności, takich jak włączenie silnika, wprowadzenie pojazdu w ruch, aktywne kierowanie za pomocą przyrządów do tego przeznaczonych w danym typie pojazdu, zmierzanie w konkretnym, obranym przez siebie kierunku. Szereg możliwych czynności, które można potencjalnie uznać za prowadzenie pojazdu mechanicznego, stwarza konieczność ustalenia definicji tej czynności sprawczej, gdyż ustawa karna jej nie ma. Nie można uznać za prowadzenie pojazdu mechanicznego czynności polegającej na zajęciu w nim miejsca, nawet tego przeznaczonego dla potencjalnego kierowcy. Dokonanie przestępstwa następuje dopiero w momencie wprowadzenia go w ruch, czyli już po zajęciu w nim miejsca, uruchomieniu silnika lub innego urządzenia zasilającego, co potwierdza stanowisko sądów¹⁹. Zgodnie z treścią uchwały Izby Karnej Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 1960 r.²⁰ samo zajęcie miejsca i zamiar uruchomienia pojazdu mechanicznego

¹⁵ R. Zawłocki w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221. Tom I*, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2023, teza 1 do art. 178a.

¹⁶ R.A. Stefański w: *Kodeks karny. Komentarz.*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2023, teza 1 do art. 178a.

¹⁷ Uchwała SN z dnia 24 lutego 2023 r., I ZI 16/23, LEX nr 3552908.

¹⁸ A. Grześkowiak w: *Kodeks karny...*, teza 2 do art. 178a.

¹⁹ Wyrok Sądu Rejonowego w Puławach z dnia 12 kwietnia 2023 r., II K 490/22, LEX nr 3519535.

²⁰ Uchwała SN – Izba Karna z dnia 8 grudnia 1960 r., VI KO 64/60, Legalis nr 212623.

i wprawienia go ruch przez kierowcę w stanie nietrzeźwości to usiłowanie popełnienia przestępstwa, a nie faktyczne prowadzenie pojazdu.

1.4. POJAZD MECHANICZNY

Pojawiające się kilkakrotnie w Kodeksie karnym pojęcie „pojazd mechaniczny” nie zostało w nim zdefiniowane. Zgodnie z najprostszym słownikowym wyjaśnieniem „pojazd” to urządzenie służące do transportu lądowego²¹. Definicja pojazdu mechanicznego została wyodrębniona przez doktrynę i orzecznictwo. Zgodnie z uchwałą SN dotyczącą wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej w sprawach o przestępstwa drogowe²² przez pojazd mechaniczny należy rozumieć każdy pojazd drogowy czy szynowy, napędzany umieszczonym w nim silnikiem, jak również maszyną samobieżną i motorower. Bardziej rozbudowana definicja znajduje się w wyroku SN z dnia 25 października 2007 r., zgodnie z którym za „pojazd mechaniczny” należy uznać pojazdy zaopatrzone w poruszający je silnik, np. pojazdy samochodowe, maszyny rolnicze, motocykle, lokomotywy kolejowe, samoloty, helikoptery, statki wodne, a także pojazdy szynowe zasilane z trakcji elektrycznej, np. tramwaj²³. Orzecznictwo Sądu Najwyższego w tej kwestii ewoluuje zgodnie ze zmieniającymi się trendami w społeczeństwie oraz rozwojem techniki, gdyż zwiększona dostępność nowych środków transportu, takich jak np. motorowery lub hulajnogi elektryczne, może wzbudzać wątpliwości w sposobie kwalifikowania ich jako pojazdów mechanicznych w rozumieniu ustawy karnej. Stosunkowo spójny jest pogląd orzecznictwa w kwestii uznania motoroweru za pojazd mechaniczny. Motorower wyposażony w silnik pomocniczy o pojemności skokowej nieprzekraczającej 50 cm³ i zestaw cech umożliwiających korzystanie z niego bez pomocy danego silnika nie jest w świetle prawa karnego pojazdem mechanicznym, co potwierdza stanowisko SN²⁴. Powszechny dostęp i wysoki popyt ze strony społeczeństwa na korzystanie z hulajnóg elektrycznych doprowadził w ostatnich latach do zwiększenia liczby wypadków z ich udziałem. Wyrok SN z dnia 22 lutego 2023 r. wykazuje fakt, że hulajnoga elektryczna do wdania się w ruch potrzebuje zazwyczaj siły fizycznej, następnie zaś zostaje uruchomiony napęd elektryczny²⁵. Zamontowany w hulajnodzie elektrycznej silnik elektryczny jest zdaniem SN z reguły tak małej mocy, że nie sposób porównywać ją do pojazdu mechanicznego, przy czym silnik jest zazwyczaj przytwierdzony w taki sposób, że nie uniemożliwia on korzystania z niej tylko za pomocą własnej siły fizycznej. Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym²⁶ przytacza definicję pojazdu silnikowego, który nie jest pojęciem tożsamym z pojazdem mechanicznym używanym w ustawie karnej.

²¹ PWN, *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/pojazd> (dostęp: 11.08.2024 r.).

²² Uchwała SN z dnia 28 lutego 1975 r., V KZP 2/74, OSNKW 1975, s. 3–4, poz. 33.

²³ Wyrok SN z dnia 25 października 2007 r., III KK 270/07, Legalis 99613; R.A. Stefański, *Głosa do wyroku SN z dnia 25 października 2007 r., sygn. akt III KK 270/07, „Prokuratura i Prawo”* 2008, nr 5, s. 165–172.

²⁴ Wyrok SN z dnia 4 lutego 1993 r., III KRN 254/92, Legalis nr 27974.

²⁵ Wyrok SN z dnia 22 lutego 2023 r., III KK 13/22, Legalis nr 2920071.

²⁶ Ustawa z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1251).

Zgodnie z brzmieniem art. 2 pkt. 32 tejże ustawy pojazdem silnikowym jest każdy pojazd wyposażony w silnik, z wyjątkiem motoroweru, pojazdu szynowego, roweru, wózka rowerowego, hulajnogi elektrycznej, urządzenia transportu osobistego i wózka inwalidzkiego²⁷. Definicja ta znajduje jednak bezpośrednie zastosowanie wyłącznie na gruncie Prawa o ruchu drogowym, należącego do gałęzi prawa administracyjnego, i tylko częściowo może zostać wykorzystana w toku interpretacji przepisów ustawy karnej. Przykładowo niektóre z pojazdów wymienionych w definicji pojazdu silnikowego bezspornie mieszczą się w definicji pojazdu mechanicznego, np. pojazdy szynowe. Nie ma możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności karnej za popełnienie przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. tylko sprawców, którzy prowadzą pojazdy nieuznane za mechaniczne, gdyż prowadzenie pojazdów niemechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem podobnie działającego środka jest penalizowane przepisem art. 87 k.w. Pozakodeksowa definicja pojazdu mechanicznego została wypracowana w orzecznictwie SN.

1.5. STAN NIETRZEŻWOŚCI

Ustawodawca wprowadził kodeksową definicję stanu nietrzeźwości w art. 115 § 16 k.k., zgodnie z którym stan ten zachodzi, gdy zawartość alkoholu we krwi przekracza 0,5 promila albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość lub zawartość alkoholu w 1 dm³ wydychanego powietrza przekracza 0,25 mg albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość. Podobnie zdefiniowany stan nietrzeźwości został w art. 46 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi²⁸. Zgodnie z tym aktem prawnym stężenie alkoholu we krwi powyżej 0,5 promila lub w wydychanym powietrzu powyżej 0,25 mg na 1 dm³ jest równoznaczne ze stanem nietrzeźwości, natomiast niższe wartości to stan po użyciu alkoholu, który nie ma zastosowania w odniesieniu do sprawy występku z art. 178a k.k. Definicja ustawowa daje możliwość zbadania stężenia alkoholu w organizmie przez sprawdzenie jego zawartości we krwi lub w wydychanym powietrzu, narzucając przy tym określone granice tolerancji.

Pewne wątpliwości w doktrynie i orzecznictwie Sądu Najwyższego budzi kwestia wartości mniejszej, ale prowadzącej do przekroczenia granicy stanu nietrzeźwości. Taka sytuacja może mieć miejsce, gdy stężenie alkoholu w organizmie jest badane w krótkim odstępie czasu od jego spożycia, gdyż organizm potrzebuje pewnego czasu do wchłonięcia całej dawki przyjętego alkoholu, aby wynik wskazywany przez urządzenia pomiarowe był wiarygodny. Zwrot „prowadzi do” wprowadzony do definicji stanu nietrzeźwości wychodzi naprzeciw trudnościom, z którymi spotykano się w praktyce. Ustawodawca miał tu na myśli sytuacje, w których sprawcy wypadków spożywali alkohol krótko przed zdarzeniem i w czasie wypadku ich organizm nie zdążył jeszcze wchłoniąć całej dawki alkoholu. Pozwala to na przyjęcie, że osoba będąca w stanie nietrzeźwości pozostanie w nim dalej po wchłonięciu przez jej organizm całej ilości alkoholu, biorąc pod uwagę takie oko-

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2023 r. poz. 2151 z późn. zm.).

liczności jak czas, który upłynął po jego spożyciu²⁹. Zdaniem A. Grześkowiak pociągnięcie do odpowiedzialności za czyn z art. 178a k.k. może nastąpić nie tylko przez wynik osiągnięty przez urządzenia pomiarowe, ale także wtedy, gdy z materiału dowodowego wynika, że sprawca przed popełnieniem czynu spożył odpowiednio dużą ilość alkoholu³⁰.

1.5.1. WPŁYW ALKOHOLU NA ZDOLNOŚCI PSYCHOMOTORYCZNE KIERUJĄCEGO POJAZDEM

Głównymi powodami przemawiającymi w przeszłości i obecnie za zaostrzeniem represji karnej wobec nietrzeźwych kierujących pojazdami mechanicznymi jest zdecydowanie rosnący stopień zmotoryzowania obywateli Polski oraz ilości wypadków z ich udziałem. Alkohol w zależności od jego stężenia we krwi wywiera różne skutki na poszczególnych osobach, gdyż każdy organizm inaczej znosi jego spożycie. Wiedzą powszechną jest fakt, że spożywanie alkoholu prowadzi do wielu konsekwencji dla organizmu, takich jak zwiększenie prawdopodobieństwa zachorowania na choroby układu pokarmowego, oddechowego lub krwionośnego, jednak w tym opracowaniu najistotniejsza jest kwestia jego wpływu na układ nerwowy. Zgodnie z danymi statystycznymi ilość spożytego alkoholu na 1 mieszkańca utrzymuje się od kilku lat na podobnym poziomie.

Tabela 3. Spożycie wybranych rodzajów napojów alkoholowych na 1 mieszkańca w latach 2020–2023, Polska³¹

Wyszczególnienie	Jednostka miary	2020	2021	2022	2023
Wódki, likiery, inne napoje spirytusowe w przeliczeniu na 100% alkoholu	litr	3,7	3,8	3,5	3,4
Wina i miody pitne	litr	6,5	6,7	6,3	6,0
Piwo otrzymane ze słoju (o objętościowej mocy alkoholu 0,5% i więcej)	litr	94,0	93,2	92,9	87,4

Statystycznie spożyta ilość alkoholu na 1 mieszkańca w Polsce pokazuje, jak duża jest skala tego zjawiska. Osoba kierująca pojazdem po spożyciu alkoholu, a zwłaszcza w ilości prowadzącej do osiągnięcia stanu nietrzeźwości, wykazuje się nieprawidłową zdolnością oceny sytuacji na drodze, bezpiecznego prowadzenia pojazdu, a także opóźnionymi reakcjami psychomotorycznymi. Badania przeprowadzone przez amerykańską instytucję rządową – Narodowe Instytuty Zdrowia – będącą częścią Departamentu Zdrowia i Opieki Społecznej Stanów Zjednoczonych potwierdziły fakt, że zdolności psychomotoryczne i sprawność prowadzenia pojazdów są upośledzone po spożyciu alkoholu nawet w ilości dozwolonej przez

²⁹ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 1 do art. 178.

³⁰ A. Grześkowiak w: *Kodeks karny...*, teza 3 do art. 178a.

³¹ Tabela 3. Spożycie wybranych rodzajów napojów alkoholowych na 1 mieszkańca w latach 2020–2023, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez GUS.

niektóre systemy prawne³². Zgodnie z wynikami tych badań znaczne pogorszenie sprawności badanych kierowców nie zawsze korelowało ze świadomością, że ich zdolności psychomotoryczne są upośledzone po spożyciu alkoholu. Większość z nich uznała, że podczas testu wykazywała się stałą oceną sprawności za kierownicą³³. Zebrane dane statystyczne i przeprowadzane badania dają obraz, jak dużym i sprowadzającym niebezpieczeństwo zjawiskiem jest prowadzenie pojazdu po spożyciu alkoholu.

1.6. ŚRODKI ODURZAJĄCE

Ustawodawca nie wprowadził do kodeksu karnego definicji środków odurzających, co przysparza wielu problemów przy próbie pociągnięcia do odpowiedzialności karnej sprawcy prowadzącego pojazd mechaniczny pod ich wpływem. W tej sytuacji należy posiłkować się definicją zawartą w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii³⁴, która zawiera katalog środków odurzających w art. 4 pkt. 26. Zgodnie z jej obecnym brzmieniem środkami odurzającymi są: substancje objęte zakresem stosowania Jednolitej Konwencji Narodów Zjednoczonych o środkach odurzających z 1961 r. zmienionej protokołem z 1972 r.; wymienione w załączniku do decyzji ramowej Rady 2004/757/WSiSW z dnia 25 października 2004 r. ustanawiającej minimalne przepisy określające znamiona przestępstw i kar w dziedzinie nielegalnego handlu narkotykami, poddane środkom kontroli i sankcjom karnym takim samym jak substancje, o których mowa w lit. a; pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, w formie czystej lub w formie preparatu, działające na ośrodkowy układ nerwowy, inne niż określone w lit. a i b, ale o podobnej do nich budowie chemicznej lub działaniu, stwarzające zgodnie z rekomendacją Zespołu do spraw oceny ryzyka zagrożeń dla zdrowia lub życia ludzi związanych z używaniem nowych substancji psychoaktywnych, o której mowa w art. 18b ust. 1 pkt 3, takie same zagrożenia dla zdrowia publicznego lub zagrożenia społeczne, jak zagrożenia stwarzane przez te substancje; inne niż wymienione w lit. a-c, które na podstawie przepisów ustawy obowiązujących przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii oraz ustawy o Państwowej Inspekcji Sanitarnej były objęte wykazem środków odurzających; określone w przepisach wydanych na podstawie art. 44f pkt 2. Pojęcie środka odurzającego zdecydowanie rozbudowuje Sąd Najwyższy, który uważa, że pojęcie środka odurzającego w rozumieniu art. 178a k.k. obejmuje nie tylko środki odurzające wskazane w ustawie z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, lecz także „inne substancje pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działające na ośrodkowy układ nerwowy, których użycie powoduje obniżenie sprawności w zakresie kierowania pojazdem”³⁵. Zdaniem orzecznictwa nie ma zna-

³² H. Garrisson, A. Scholey, J.C. Verster, B. Shiferaw, S. Benson, *Effects of alcohol intoxication on driving performance, confidence in driving ability, and psychomotor function: a randomized, double-blind, placebo-controlled study*, „Psychopharmacology (Berl)” 2022 (dostęp: 14.08.2024).

³³ Ibidem.

³⁴ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2023 r. poz. 1939 z późn. zm.).

³⁵ Uchwała SN z dnia 27 lutego 2007 r., I KZP 36/06, OSNKW 2007, nr 3, poz. 21.

czenia w tej sytuacji stężenie środków odurzających w organizmie, natomiast sądy powinny każdorazowo przeanalizować zebrany materiał dowodowy i ustalić, czy zażyty środek odurzający miał wpływ na zdolności psychomotoryczne kierującego pojazdem mechanicznym tak samo jak alkohol w stanie nietrzeźwości³⁶. Obowiązek każdorazowego rozpatrzenia przez sądy kwestii realnego wpływu na ośrodkowy układ nerwowy w podobnym stopniu co znajdowanie się w stanie nietrzeźwości podkreśla również doktryna, której zdaniem istotne w tej kwestii jest to, aby omawiany środek odurzający zakłócał zdolności psychomotoryczne sprawcy tak samo skutecznie, jak zawartość alkoholu wprawiająca w stan nietrzeźwości³⁷.

1.7. MIEJSCE POPEŁNIENIA CZYNU

Możliwość przypisania odpowiedzialności karnej za czyn określony w art. 178a k.k. wiąże się z ustaleniem, w jakim miejscu został ten czyn popełniony. Ustawodawca ograniczył się do wskazania w ustawie, że pojazd mechaniczny musi znajdować się w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym, jednak ustawa karna nie zawiera szczegółowej definicji prawnej żadnego z tych pojęć. Zdaniem SN z ruchem lądowym mamy do czynienia wszędzie, gdzie odbywa się ruch pojazdów. Nie jest istotny fakt, że dana droga formalnie dopuszcza ruch, tylko faktyczna dostępność i rzeczywiste wykorzystanie danego miejsca do ruchu lądowego³⁸. Kolejną budzącą wątpliwości kwestią jest dostępność danej drogi. Sądy zgodnie uznają, że czynność prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego powinna budzić sprzeciw w każdym miejscu, jednak to przestępstwo polegające na prowadzeniu pojazdu w stanie nietrzeźwości może być popełnione jedynie w tym miejscu, gdzie odbywa się ruch lądowy, wodny lub powietrzny³⁹. Pozwala to na wypracowanie stanowiska, zgodnie z którym teren prywatny, do którego nie ma dostępu nikt poza jego indywidualnie oznaczonym użytkownikiem, nie może być uznany za miejsce, w którym odbywa się ruch lądowy i popełnienie czynu stypizowanego w art. 178a k.k. nie jest przestępstwem. Ustalenie miejsca popełnienia czynu jest w niektórych przypadkach istotne przy próbie wykazania, czy dany czyn wypełnił znamiona przestępstwa z art. 178a k.k., co potwierdza stanowisko SN⁴⁰. Zdaniem R. Zawłockiego w kwestii ruchu wodnego należy rozumieć ruch morski, śródlądowy, nawodny i podwodny⁴¹. Ruchem lądowym jest także ruch kolejowy, a ruch powietrzny należy poszerzyć również o ruch odbywający się w obrębie atmosfery ziemskiej i w przestrzeni kosmicznej⁴².

³⁶ Wyrok SN z dnia 8 listopada 2023 r., III KK 151/23, LEX nr 3632307.

³⁷ B. Gadecki w: *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, red. B. Gadecki, Warszawa 2023, teza 1 do art. 178a; wyrok SN z dnia 7 lutego 2007 r., V KK 128/06, LEX nr 257849; M. Bojarski w: *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. M. Bojarski, Warszawa 2023, teza 1 do art. 178a.

³⁸ Wyrok SN z dnia 26 lutego 2020 r., IV KK 265/19, Legalis nr 2532850.

³⁹ Wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 19 kwietnia 2012 r., VIII Ka 108/12, Lex 1294017.

⁴⁰ Wyrok SN z dnia 18 stycznia 2023 r., II KK 142/22, LEX nr 3459323.

⁴¹ R. Zawłocki w: *Kodeks karny. Część szczególna...*, teza 2 do art. 178a.

⁴² Ibidem.

1.8. PODMIOT

Zgodnie z dosłownym brzmieniem przepisu z art. 178a k.k. w charakterze podmiotu przestępstwa nie może występować każdy, lecz jedynie osoba, która jednocześnie prowadzi pojazd mechaniczny i jest w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Za podmiot tego przestępstwa należy także uznać instruktora nauki jazdy, który uczestniczy w ruchu jako współkierujący pojazdem⁴³. Zdaniem R.A. Stefańskiego czynność sprawcza polegająca na kierowaniu pojazdem mechanicznym może obejmować działanie zespołowe, a nie tylko osobiste wykonywanie wszystkich czynności z tym związanych⁴⁴. Zdaniem tego autora pojazdy przeznaczone do nauki jazdy wyposażone są zazwyczaj w dodatkowe mechanizmy sterowania, hamowania i kierowania pojazdem, przez co instruktor ma realny wpływ na jazdę kursanta⁴⁵. Instruktor jest zobligowany do sprawowania nadzoru nad jazdą kursanta i korygowania jego błędów, gdyż sam kursant do czasu pozytywnego zaliczenia egzaminu nie może być uznany za uczestnika ruchu mającego wystarczające umiejętności. Podmiotem tego przestępstwa może być również egzaminator, gdyż pojazdy przeznaczone do przeprowadzania egzaminów mają podobne mechanizmy kontroli, a on sam jest także zobligowany do sprawowania nadzoru nad osobą odbywającą egzamin. Pozwala to na wypracowanie stanowiska, zgodnie z którym współkierujący będący w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego ponosi odpowiedzialność za przestępstwo z art. 178a k.k. Podmiotem tego przestępstwa może być także osoba prowadząca pojazd holowany, także z wyłączonym silnikiem⁴⁶. Holowany pojazd mechaniczny wprowadzany jest w ruch przez moc pojazdu holującego, jednak osoba prowadząca pojazd holowany może kontrolować kierunek ruchu i jego sposób, w związku z czym można ją uznać za współkierującego. W charakterze podmiotu przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. może występować jedynie osoba, która popełniając czyn z § 1, była wcześniej prawomocnie skazana za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego albo za przestępstwo określone w art. 173, art. 174, art. 177 lub art. 355 § 2 popełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego lub dopuściła się czynu określonego w § 1 w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Uznanie przestępstwa z art. 178a k.k. za przestępstwo powszechne lub indywidualne rodzi pewnie rozbieżności w doktrynie. Zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny w art. 178a k.k. stypizowane są przestępstwa powszechne, w związku z czym każdy człowiek mający zdolność do zawinienia może być sprawcą, czego nie zmienia konieczność łącznego bycia osobą prowadzącą pojazd mechaniczny i znajdowania się w stanie nietrzeźwości lub pod

⁴³ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 2 do art. 178a.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ O. Sitarz w: *Prawo karne*, red. T. Dukiet-Nagórska, O. Sitarz, Warszawa 2021, teza 1 do art. 178a; wyrok SN z dnia 18 marca 2003 r., III KKN 390/01, OSNKW 2003/5-6, poz. 56.

wpływem środka odurzającego⁴⁷. Podobny pogląd przedstawia R. Zawłocki, gdyż jego zdaniem łączny warunek prowadzenia pojazdu i znajdowania się w stanie nietrzeźwości nie są specyficznymi właściwościami podmiotu, w związku z czym uznaje przestępstwo z art. 178 a k.k. za przestępstwo powszechne⁴⁸. Odmiennego zdania jest R.A. Stefański, według którego czynność sprawcza prowadzenia pojazdu mechanicznego oraz pozostawanie w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego spełnione łącznie są koniecznymi warunkami, aby scharakteryzować sprawcę przestępstwa stypizowanego w art. 178a k.k., co jasno wskazuje na indywidualny co do czynu charakter tego przestępstwa⁴⁹.

1.9. STRONA PODMIOTOWA

Występek z art. 178a k.k. może być popełniony umyślnie lub nieumyślnie. Sprawca popełniający przestępstwo nieumyślnie nie może mieć przypisanej winy, w związku z czym nie ma możliwości pociągnięcia go do odpowiedzialności karnej za popełniony czyn przestępny. Przestępstwo może być popełnione umyślnie z zamiarem bezpośrednim lub zamiarem ewentualnym⁵⁰, w związku z czym sprawca musi mieć świadomość, że znajduje się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Jak podkreśla SN w uchwale z dnia 3 stycznia 2024 r., sprawca rozwinięty psychicznie do takiego stopnia, w którym jest w stanie rozpoznać określony stan własnej osoby, jest świadomy, że zażywając alkohol lub środek odurzający, a następnie prowadząc pojazd mechaniczny, wypełnia znamiona czynu zabronionego przez art. 178a k.k. Nie musi on przy tym znać dokładnego stężenia alkoholu w organizmie lub wpływu środka odurzającego na jego układ nerwowy, wystarczy świadoma zgoda na taką okoliczność⁵¹. Zdaniem R.A. Stefańskiego nie można przypisać odpowiedzialności za przestępstwo sprawcy, który miał podstawy sądzić, że spożyty przez niego alkohol po pewnym czasie uległ spaleniowi, a nie doszło do tego ze względu na wolny metabolizm, o którym sprawca nie wiedział⁵². Taki sprawca podlega odpowiedzialności za wykroczenie z art. 87 k.w. Biorąc pod uwagę stanowisko orzecznictwa oraz wykładnię kodeksu karnego, przestępstwo z art. 178a k.k. może zostać skutecznie popełnione wyłącznie umyślnie, z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym.

1.10. TYP KWALIFIKOWANY (ART. 178A § 4 K.K.).

Znamieniem kwalifikującym jest zachowanie polegające na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego przez sprawcę, który był już prawomocnie skazany i ponownie popełnił czyn z § 1 art. 178a k.k., popełnił przestępstwo z art. 173, 174, 177 lub art. 355 § 2, będąc

⁴⁷ A. Grześkowiak w: *Kodeks karny...*, teza 4 do art. 178a; M. Bojarski, w: *Prawo karne materialne...*, teza 2 do art. 178a.

⁴⁸ R. Zawłocki w: *Kodeks karny. Część szczególna...*, teza 3 do art. 178a.

⁴⁹ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 3 do art. 178a.

⁵⁰ O. Sitarz w: *Prawo karne...*, teza 2 do art. 178a.

⁵¹ Uchwała SN z dnia 3 stycznia 2024 r., I ZI 1/24, LEX nr 3724542.

⁵² R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 4 do art. 178a.

w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, albo dopuścił się czynu określonego w § 1 art. 178a w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Ustawa karna przewiduje karę pozbawienia wolności w wymiarze od 3 miesięcy do lat 5 wobec sprawców przestępstwa z art. 178a § 4 k.k.

Przestępstwo z art. 178a § 4 k.k. jest typem kwalifikowanym do przestępstwa z art. 178a § 1 k.k., co przejawia się w drugiej części danego przepisu. Typem kwalifikowanym jest typ przestępstwa, którego znamiona wskazują na większą szkodliwość społeczną niż typ podstawowy. Sprawca czynu zabronionego z art. 178a § 4 k.k. popełnił już przestępstwo typu podstawowego z § 1, przy czym jednocześnie realizuje on znamiona modyfikujące typ czynu zabronionego przez zachowanie polegające na ponownym narażeniu na niebezpieczeństwo innych uczestników ruchu i przedstawieniu lekceważącego stosunku do orzeczonego wobec niego zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych. Zdaniem Sądu Najwyższego pierwsza część § 4 wyraża instytucję nadzwyczajnego obostrzenia kary za popełnienie recydywy w zakresie przestępstw komunikacyjnych, natomiast w drugiej części przepisu wskazane są okoliczności charakteryzujące typ tego czynu przestępnego. Okoliczności te związane są z oceną społecznej szkodliwości czynu sprawcy, który nie tylko naraża na niebezpieczeństwo innych uczestników ruchu, ale także przedstawia lekceważący stosunek wobec wymiaru sprawiedliwości, łamiąc orzeczony wcześniej zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych⁵³. Sprawca przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. podlega odpowiedzialności z art. 178a § 4 k.k. w przypadku, gdy popełnia je w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonego w związku ze skazaniem za przestępstwo. Zgodnie z dosłownym brzmieniem tej części przepisu oraz stanowiskiem R.A. Stefańskiego nie ma znaczenia, czy zakaz ten był orzeczony fakultatywnie (art. 42 § 1 k.k.), obligatoryjnie (art. 42 § 1a lub 2 k.k.), terminowo (art. 42 § 1, 1a lub 2 k.k.) lub bezterminowo (art. 42 § 3 i 4 k.k.)⁵⁴. Samo obowiązywanie zakazu w czasie popełnienia przestępstwa jest wystarczające, jednak nie może być to zakaz orzeczony za popełnienie wykroczenia.

2. WYMIAR KARY

W obecnie obowiązującym stanie prawnym sprawca popełniający występki w typie podstawowym z art. 178a k.k. § 1 musi liczyć się z karą pozbawienia wolności do lat 3. Surowiej karana jest recydywa określona w § 4 art. 178a k.k., gdyż potencjalna kara pozbawienia wolności może być orzeczona w wysokości od 3 miesięcy do lat 5. Ustawa karna wprowadza także możliwość zastosowania środka karnego oraz przepadku wobec sprawcy. Orzeczenie środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów może wiązać się z ogromnymi

⁵³ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 5 do art. 178a; O. Sitarz w: *Prawo karne...*, teza 3 do art. 178a.

⁵⁴ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 6 do art. 178a.

trudnościami dla sprawcy przestępstwa, zwłaszcza takiego, który przy użyciu pojazdu mechanicznego wykonywał pracę zarobkową lub pochodzi z terenów wykluczonych komunikacyjnie, dzięki czemu środek ten może być uznany za odstrasający przed popełnieniem przestępstwa z art. 178a k.k. Przepadek pojazdu wiąże się zazwyczaj z zakupieniem nowego w nieokreślonej przyszłości, czyli ze stosunkowo wysokim wydatkiem, przez co sam wypadek stanowić może bezpośrednią dolegliwość finansową. Ustawa karna zawiera rozbudowany katalog przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, przewiduje także zaostrzenie karalności wobec sprawcy katastrofy lub wypadku w art. 178 k.k., jednak mimo tego w społeczeństwie przeważają głosy niezadowolenia z wysokości sankcji karnych stosowanych wobec sprawców tych przestępstw. Przestępstwa określone w rozdziale VIII k.k. charakteryzują się dużą medialnością, często wywołują poruszenie w społeczeństwie i skłaniają jego członków do dyskusji. Z tych i wielu innych powodów można spodziewać się, że ustawodawca w nieokreślonej przyszłości podda wymiar kary za przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji kolejnym modyfikacjom, które będą wysoce prawdopodobnie ulegały zaostrzeniu.

2.1. ZAKAZ PROWADZENIA POJAZDÓW

Najważniejszy i najczęściej stosowany w kontekście orzekania w sprawach osób popełniających przestępstwo z art. 178a k.k. jest środek karny szerzej opisany w art. 42. k.k. – zakaz prowadzenia pojazdów. Sąd może orzec fakultatywnie dany środek karny w razie skazania sprawcy czynu przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, a zwłaszcza wtedy, gdy z okoliczności popełnienia przestępstwa wynika, że prowadzenie pojazdu przez tę osobę zagraża bezpieczeństwu w komunikacji. Jeżeli taki czyn był popełniony przez sprawcę będącego w czasie popełnienia w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, sąd zobligowany jest przez ustawę do orzeczenia zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów albo pojazdów określonego rodzaju na okres nie krótszy niż 3 lata. W przypadku powrotu do przestępstwa, tj. art. 178a k.k. § 4, sąd jest zobligowany przez ustawę do orzeczenia środka karnego w postaci dożywotniego zakazu prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych. Dożywotni zakaz prowadzenia wszelkich pojazdów mechanicznych jest względnie obligatoryjnym zakazem, o czym świadczy fakt, że sąd może odstąpić od jego orzeczenia, gdy „zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami”, na co zwraca uwagę R.A. Stefański⁵⁵. Z bezwzględnie obligatoryjnym zakazem mamy do czynienia w przypadku recydywy, tj. ponownego skazania osoby prowadzącej pojazd mechaniczny w warunkach z art. 42 § 3 k.k.

2.2. ŚWIADCZENIE PIENIĘŻNE

Kolejnym sposobem ukarania osoby kierującej pojazdem mechanicznym w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego jest orzeczenie świadczenia pieniężnego. Ustawa karna przewiduje możliwość fakultatywnego

⁵⁵ R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 7 do art. 178a.

orzeczenia danego środka karnego, jednak zgodnie z brzmieniem art. 43a § 1. k.k. może to nastąpić w przypadku odstąpienia od wymierzenia kary lub w wypadkach wskazanych w ustawie, a samo świadczenie przypada na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej w wysokości do 60 tys. zł. Orzeczenie danego świadczenia na rzecz Funduszu jest jednak obligatoryjne wobec sprawców przestępstwa z art. 178a k.k., a jego wysokość musi wynosić co najmniej 5 tys. zł, ale nie więcej niż 60 tys. zł. W przypadku popełnienia przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. sprawca może zostać ukarany świadczeniem na rzecz Funduszu w wysokości co najmniej 10 tys. zł, ale nie więcej niż 60 tys. zł. Świadczenie pieniężne jest środkiem karnym o charakterze stricte finansowym, wprowadzonym na mocy nowelizacji k.k. z 2015 r.⁵⁶ Spotyka się on z krytyką ze strony doktryny, która uważa go za przejaw zaostrzenia polityki karnej. Beneficjentem kwoty orzeczonej sprawcy jest Fundusz, w związku z czym ten środek karny nie ma charakteru kompensacyjnego. Ciężko byłoby w tym wypadku mówić o kompensacji, gdyż przestępstwa z art. 178a k.k. są przestępstwami abstrakcyjnego narażenia bezpieczeństwa w komunikacji. Zdaniem B. Gadeckiego świadczenie pieniężne zawarte w rozdziale V k.k. dotyczącym środków karnych ma wyłącznie charakter dolegliwości finansowej dla sprawcy⁵⁷. Podobnie oceniają ten środek inni autorzy, zdaniem których wprowadzenie specjalnego wyodrębnienia kwot wymierzanych wobec sprawców poszczególnych przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji nie ma powiązania z tymi przestępstwami⁵⁸. Czyny przestępne z art. 178a k.k. nie są zagrożone ich zdaniem wysoką sankcją karną. Niektóre z przestępstw ujętych w art. 43a k.k. mogą być popełnione bez pozostawania w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, w związku z czym ich zdaniem zwiększenie represji karnej nie jest proporcjonalne.

2.3. PRZEPADEK POJAZDU

Stosunkowo nowym rodzajem sankcji karnej wobec sprawców niektórych przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji jest orzeczenie przepadku pojazdu. Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny⁵⁹ wprowadza do k.k. art. 178a § 5, zgodnie z którym sąd obligatoryjnie orzeka przepadek z art. 44b k.k., w razie popełnienia przestępstwa z art. 178a § 1 lub 4, chyba że zawartość alkoholu w organizmie sprawcy przestępstwa określonego w § 1 była niższa niż 1,5 promila we krwi lub 0,75 mg na 1 dm³ w wydychanym powietrzu albo nie prowadziła do takiego stężenia. Ustawodawca wprowadza także możliwość odstąpienia od orzeczenia przepadku, jeżeli zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami. Zgodnie z uzasadnieniem projektu nowelizacji k.k. i innych ustaw jednym z głównych celów pro-

⁵⁶ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 396 z późn. zm.).

⁵⁷ B. Gadecki w: *Kodeks karny...*, teza 2 do art. 178a.

⁵⁸ A. Grześkowiak w: *Kodeks karny...*, teza 5 do art. 178a.

⁵⁹ Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r. poz. 2600 z późn. zm.).

jektu było wzmocnienie ochrony prawnokarnej przed najcięższymi kategoriami przestępstw przez zaostreżenie odpowiedzialności karnej, m.in. za przestępstwa drogowe popełniane w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego⁶⁰. Zdaniem projektodawcy wysokość kary grożącej za niektóre czyny ma walor prewencyjny, a jej zwiększenie zmierza do ugruntowania świadomości prawnej społeczeństwa. Wprowadzenie przepadku pojazdu lub jego równowartości miało na celu utrudnienie sprawcy popełnienia takiego przestępstwa w przyszłości poprzez pozbawienie go narzędzia przestępstwa lub utrudnienie zakupu nowego pojazdu⁶¹. Dosłowne brzmienie przepisu wskazuje, że przepadek pojazdu orzeka się tylko wobec sprawcy popełniającego przestępstwo w ruchu lądowym, natomiast przepis ten nie ma zastosowania wobec sprawców przestępstw w ruchu powietrznym lub morskim, gdyż zdaniem ustawodawcy stanowią oni marginalną mniejszość. Ustawodawca przewidział sytuacje, w których przepadek pojazdu nie spełniałby swojej funkcji lub rażąco naruszałby interesy osób trzecich, co zostało uregulowane w dalszej części art. 44b k.k. Gdy pojazd ulegnie zniszczeniu, znacznemu uszkodzeniu lub zostanie utracony przez sprawcę, orzeczenia jego przepadku lub jego równowartości nie stosuje się. Przepadek równowartości pojazdu stosuje się w przypadku, gdy pojazd nie jest wyłączną własnością sprawcy lub pojazd został ukryty, zbyty bądź darowany osobie trzeciej. Oddzielną kwestią jest popełnienie przestępstwa przy pomocy pojazdu mechanicznego, wykonując czynności zawodowe lub służbowe na rzecz pracodawcy. W takim przypadku sąd orzeka nawiązkę w wysokości co najmniej 5 tys. zł na rzecz Funduszu zamiast wymierzenia przepadku danego pojazdu lub jego równowartości, aby nie naruszać prawa własności pracodawcy. Jak podkreśla R.A. Stefański, orzeczenie przepadku pojazdu jest względnie obligatoryjne, gdyż zgodnie z dosłownym brzmieniem ustawy sąd może odstąpić od wymierzenia przepadku w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami⁶².

3. DANE STATYSTYCZNE

Do 2000 r. prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego było tylko wykroczeniem, co utrudnia wykazanie skali tego zjawiska za pomocą statystyk przestępczości. Liczne zmiany brzmienia art. 178a k.k. bezpośrednio powodowały pewne wahania statystyczne, jednak niektóre z nich wiązały się tylko z uchyleniem części przepisu, tak jak np. uchylenie § 2 spowodowało drastyczny spadek przestępczości.

⁶⁰ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dnia 22 lutego 2022 r. Druk sejmowy nr 2024.

⁶¹ Ibidem.

⁶² R.A. Stefański w: *Kodeks karny...*, teza 8 do art. 178a.

Tabela 2. Przepiępstwa stwierdzone (art. 178a k.k.) w latach 2012–2020, Polska⁶³

Rok	Przepiępstwa stwierdzone
2012	141 863
2013	128 064
2014	73 9250
2015	64 336
2016	60 443
2017	55 170
2018	51 499
2019	56 207
2020	52 907

Dane zgromadzone przez Komendę Główną Policji pozwalają dojść do wniosku, że wiele zmian w ustawie karnej, a także znaczne zmniejszenie tolerancji wobec sprawców przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji poprzez zaostrzenie represji karnej nie mają znaczącego wpływu na dane statystyczne. Jak wskazują dane, pomiędzy rokiem 2001 a 2013 liczba stwierdzonych przestępstw z art. 178a k.k. utrzymywała się na względnie stałym poziomie 120–180 tys. rocznie na terenie całego kraju, zazwyczaj utrzymując się w centrum tych widełek. Uchylenie w 2014 r. § 2 art. 178a ustawy karnej spowodowało iluzoryczny spadek przestępczości, gdyż od tamtego roku do 2021 liczba przestępstw stwierdzonych utrzymuje się na poziomie 50–73 tys. rocznie na terenie całego kraju. Kolejną bardzo istotną statystyką przygotowaną przez Komendę Główną Policji jest coroczne zestawienie wypadków drogowych i ich skutków z udziałem uczestników ruchu będących pod wpływem alkoholu. Zgodnie z tymi danymi w 2023 r. użytkownicy dróg będący pod wpływem alkoholu uczestniczyli w 2074 wypadkach drogowych, co stanowiło 9,9% wypadków ogółem. Śmierć w tych wypadkach poniosło łącznie 290 osób, co stanowiło aż 15,3% ogółu zabitych, a 2263 osoby zostały ranne, co stanowiło 9,4% ogółu rannych⁶⁴. Dane z tego opracowania wskazują, że liczba wypadków drogowych z udziałem użytkowników dróg będących pod wpływem alkoholu powoli spada w latach 2014–2023, jednak wciąż utrzymuje się na alarmująco wysokim poziomie. Kolejnym wartym uwagi zestawieniem jest porównanie, w które dni tygodnia najczęściej dochodzi do wypadków drogowych z udziałem użytkowników dróg pod wpływem alkoholu. W Polsce statystycznie w 2023 r. najczęściej dochodziło do takich zdarzeń w soboty (19,4%) i niedziele (18,3%), przy czym zdarzenia niedzielne charakteryzowały się najwyższym procentem zabitych, bo aż 24,1% ogółu zabitych w tygodniu⁶⁵. Dane te pozwalają dojść do wniosku, że kultura spożywania alkoholu w dni wolne od pracy w Polsce

⁶³ Tabela 2. Przepiępstwa stwierdzone (art. 178a k.k.) w latach 2012–2020, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji.

⁶⁴ Komenda Główna Policji, Biuro Ruchu Drogowego, *Wypadki drogowe w Polsce w 2023 roku*, Warszawa 2023, s. 62.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 63.

jest dalej praktykowana, co bezpośrednio przekłada się na dane statystyczne dotyczące wypadków drogowych z udziałem nietrzeźwych kierowców. Liczba zabitych i rannych osób powoli spada, jednak wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie, pomimo licznych prób zaostrzenia represji karnej wobec sprawców tych przestępstw.

4. WNIOSKI

Wprowadzanie do kodeksu karnego art. 178a k.k., skutkujące stypizowaniem czynu polegającego na prowadzeniu pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego jako przestępstwa, a nie, jak to miało wcześniej miejsce, jako wykroczenia, miało za cel zaostrzenie represji karnej wobec sprawców przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji. Przeanalizowanie modelu odpowiedzialności karnej za dane przestępstwo, w tym scharakteryzowanie jego ustawowych znamion oraz przedstawienie ustawowego zagrożenia karą, środkami karnymi i środkami kompensacyjnymi pozwala na ocenę skuteczności represji karnej wobec sprawców przestępstwa z art. 178a k.k. Spożycie alkoholu w ilości wskazującej na stan nietrzeźwości lub pozostawanie pod wpływem środka odurzającego bezpośrednio wpływają na sprawność i zdolności psychomotoryczne osoby prowadzącej pojazd mechaniczny. Zgodnie z wolą ustawodawcy art. 178a k.k. wielokrotnie ulegał modyfikacjom, a przeanalizowanie danych statystycznych, które wykazują stan faktyczny i skalę zjawiska w Polsce, pozwala na stwierdzenie, że w nieokreślonej przyszłości przepis ten czekają kolejne zmiany. Zaostrzenie represji karnej wobec sprawców przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji pozwoliłoby na zmniejszenie liczby rannych i zabitych w wypadkach drogowych, który pomimo powolnego spadku wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie.

BIBLIOGRAFIA

- Bojarski M., *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2023.
- Dukiet-Nagórska T., Sitarz O., *Prawo karne*, Warszawa 2021.
- Gadecki B., *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, Warszawa 2023.
- Garrison H., Scholey A., Verster J.C., Shiferaw B., Benson S., *Effects of alcohol intoxication on driving performance, confidence in driving ability, and psychomotor function: a randomized, double-blind, placebo-controlled study*, „Psychopharmacology (Berl)” 2022 (dostęp: 14.08.2024).
- Grześkowiak A., Wiak K., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2024.
- Komenda Główna Policji, Biuro Ruchu Drogowego, *Wypadki drogowe w Polsce w 2023 roku*, Warszawa 2023.
- Królikowski M., Zawłocki R., *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 117–221. Tom I*, Warszawa 2023.
- PWN, *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/pojazd>, (dostęp: 11.08.2024).
- Stefański R.A., *Glosa do wyroku SN z dnia 25 października 2007 r., sygn. akt III KK 270/07, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 5*.
- Stefański R.A., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023.

WYKAZ TABEL

Tabela 1. Liczba samochodów osobowych przypadających na 1 tys. mieszkańców w latach 1995–2002, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ, <https://w3.unece.org/PXWeb/en> (dostęp: 15.08.2024).

Tabela 2. Przestępstwa stwierdzone (art. 178a k.k.) w latach 2012–2020, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Policji, <https://statystyka.policja.pl/st/przestepstwa-ogolem/przestepstwa-drogowe/prowadzenie-pojazdu-w-s/122332,Prowadzenie-pojazdu-w-stanie-nietrzezwosci.html> (dostęp 14.08.2024).

Tabela 3. Spożycie wybranych rodzajów napojów alkoholowych na 1 mieszkańca w latach 2020–2023, Polska. Opracowanie własne na podstawie danych udostępnionych przez GUS, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5466/9/14/1/dostawy_na_rynek_krajowy_oraz_spozycie_niektorych_artykulow_konsumpcyjnych_na_1_mieszkanca_w_2023_r.pdf (dostęp 14.08.2024).